

Helena
Henke Pelin
4.8.1977
Jaan Peltti

TURUN N.S. JULININ TONTIN
ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET
VUONNA 1985

Väliaikaraportti tutkimus-
tilanteesta

29.6.1985

LASSE LAAKSONEN

Museovirasto

0. PERUSTIEDOT

- 0.1 Tutkimuksen kohde
- 0.2 Tutkimustarve
- 0.3 Tutkimuksen ajankohta
- 0.4 Tutkimuksen suorittajat
- 0.5 Raportin tarkoitus ja laadinta

1. TUTKIMUSTYÖT JA MENETELMÄT

- 1.1 Aiemmat tiedot alueesta
  - 1.11 Aikaisemmat tutkimustyöt
  - 1.12 Käytettävissä olevat lähteet ja kirjallisuus
  - 1.13 Alueen historia pääpiirteissään
- 1.2 Vuoden 1985 tutkimustarve ja -tavoitteet
  - 1.21 Rakennushanke ja sen aiheuttama tutkimustarve
  - 1.22 Muinaismuistolain säädösten mukainen toiminta
  - 1.23 Tutkimuksellinen tavoitteenasettelu
- 1.3 Tutkimusmenetelmät
  - 1.31 Pyhän Hengen talon raunio:
    - rakennusarkeologiset menetelmät
    - arkeologiset menetelmät
  - 1.32 Pyhän Hengen kirkon raunio:
    - rakennusarkeologiset menetelmät
  - 1.33 Pyhän Hengen kirkon sisä- ja ulko-
puoliset haudat:
    - käsinkaivuumenetelmät
    - konetta apuna käytävä menetelmä
  - 1.34 Muut tutkimusalueet:
    - arkeologiset menetelmät

2. TUTKIMUSVAIHEEN KUVAUS (29.6.1985)

- 2.1 Tutkimusalueet
- 2.2 Työn nykyvaihe
- 2.3 Jäljellä olevat työt P.Hengen talossa
- 2.4 Jäljellä olevat työt P.Hengen kirkossa
- 2.5 Jäljellä olevat työt muilla tutkimusalueilla
- 2.6 Aikataulu

0. PERUSTIEDOT

0.1 Tutkimuksen kohde

Raportin kohteena oleva arkeologinen tutkimustyö on tapahtunut ja se on edelleen käynnissä tätä kirjoitettaessa Turun kaupungissa tontilla VI/3/6, Brahenkatu 3 - Eerikinkatu 4.

Tontin omistaa Kiinteistö Oy Julininkulma, jonka tarkoituksena on rakentaa paikalle vuosien 1985 - 1986 aikana asemakaavan mukainen liikerakennus

0.2 Tutkimustarve

Turun kaupungin IV kaupunginosan 3. korttelin tontin 6 uudisrakennushankkeet ovat olleet vireillä vuodesta 1964 lähtien, jolloin silloinen tontinomistaja ei enää katsonut mahdolliseksi säilyttää tontin vanhoja, 1830 luvulta peräisin olleita ja perustusten pettämisen takia huonokuntoisiksi luokiteltuja kaksikerroksisia kivirakennuksia 1965.

Tontin vuonna 1965 uudisrakentamista varten ostanut liikeyritys eikuitenkaan ryhtynyt vanhojen rakennusten purkamisen jälkeen aktivoimaan tontin käyttöä hyväksyttämästään uudesta kaavasta huolimatta. Vasta kun tontin vuonna 1982 ostanut ryhmä, joka sittemmin on muodostanut Kiinteistö Oy Julininkulma -nimisen yhtiön, ryhtyi rakennuttamisen valmistelutoimiin vuonna 1983, alkoivat neuvottelut museoviraston kanssa tontilla suoritettavista tutkimuksista. Tutkimukset suoritettiin muinaismuistolain 15 #: n mukaisten, tontinomistajan ja museoviraston välillä solmittujen sopimusten nojalla vuosina 1983 ja 1984.

Aikaisemmin hyväksytyjen suunnitelmien muututtua vuoden 1985 alussa alempana esitettävällä tavalla on ennen uudisrakennuksen perustuksen tekemistä suoritettava keväällä ja alkukesällä 1985 tontin alueella arkeologisia ja rakennusarkeologisia lisätutkimuksia (kts. kohdat 1.12 ja 1.13).

Alempana kohdassa 1.2 esitetään tarkemmin vuoden 1985 tutkimustyön osalta sen perusteet ja tavoitteet.

0.3 Tutkimuksen ajankohta

Vuoden 1985 tutkimustöiden kenttätyöosuuden valmistelut aloitettiin tutkimuspaikalla 2.5. ja kaivaustoiminta 6.5. Museoviraston hyväksytyä rakennuttajan esittämän tontin käyttösuunnitelman tarkistuksen aloitettiin sen edellyttämien uusien alueitten kaivaustutkimus 16.5.

Museoviraston päätösten edellyttämä tutkimustyö on rakennuttajan kanssa sovittu suoritettavaksi 6.5 - 12.7.1985 välisenä aikana.

0.4 Tutkimuksen suorittajat

Museoviraston määräämänä tutkimustyön johtajana ja museoviraston edustajana toimii tutkija Lasse Laaksonen.

Vuoden 1985 tutkimustyön kenttäpäällikkönä toimii tutkija Mariita Kykyri ja hänen alaisinaan tutkijat Merja Passoja ja Kari Uotila sekä kolme piirtäjää. Kaivaushenkilöstöksi on rakennuttaja RP-rakennus Oy:n välityksellä palkkannut 20 - 22 kaivajaa. Ajoittain on apuna käytetty koneellista kaivausvälineistöä.

0.5 Raportin tarkoitus ja laadinta

Tämän raportin tehtävänä on antaa sekä museovirastolle että hankkeen pääasialliselle kustantajalle, Kiinteistö Oy Julinin-kulmalle selvitys kesäkuun 1985 loppuun mennessä suoritetuista tutkimustoimista ja niiden menetelmistä. Raportissa ei käsitellä tehtävästä aiheutuneita kustannuksia, koska ne työn keskenereisyyden takia ovat selvitettävissä vain summittaisesti.

Työn päätyttyä annetaan täydennetty raportti kenttätyövaiheen loputtua sekä loppuraportti, kaivauskertomus n.s. jälkityövaiheen päätteeksi. Tällöin selvitetään myös kustannukset ja suoritteet.

Tämän raportin on laatinut tutkimustyön johtaja Lasse Laaksonen.

1. TUTKIMUSTYÖT JA MENETELMÄT

1.1 Aiemmat tiedot alueesta

1.11 Aikaisemmat tutkimustyöt

Vuonna 1964 n.s. Julinin tontin silloinen omistaja kauppaneuvos H. von Rettig sopi museoviraston kanssa koekaivauksen suorittamisesta kysymyksessä olevalla tontilla. Tarkoituksena oli selvittää alueella kirjallisten lähteitten perusteella tiedossa olleiden kiinteiden muinaisjäännösten sijainti. Sen perusteella oli tarkoitus suunnitella uudisrakennuksen rakennustapa sekä määritellä rakentamisen yhteydessä tontille jätettävät muinaisjäännökset. Tutkimus suoritettiin 7.10. - 18. 11.1964. Kaivaustyön johtajana toimi fil.tri C.J.Gardberg ja kenttätutkijana Lasse Laaksonen.

Julinin tontin rakennuskantaa purettaessa 4.7. - 30.7.1966 ja 3.10. - 22.10.1966 suoritettiin tutkimuksia sekä puretuissa rakennuksissa että tontille jääneissä säilytettävissä rakennusosissa (Pyhän Hengen talon raunio). Tutkimustyön johtajana toimi museoviraston (muinaistieteellisen toimikunnan) amanuenssi Lasse Laaksonen.

Eerikinkadun levennystöiden ja sen jalkakäytävän rakentamis-

työn yhteydessä marras-joulukuussa 1975 suoritettiin aiemmal-
le tonttialueelle siirretyn jalkakäytävän kohdalla tutkimus-
kaivaus n. 530 m²:n suuruisella alueella. Tutkimustyön suo-
rittivat Turun maakuntamuseon tutkimusapulaiset Leena Sivula ja
Kirsi-Marja Siltavuori.

Kiinteistö Oy Julininkulman uudisrakennushankkeiden perus-
teella sekä yhtiön jsmuseoviraston kesken solmitun sopimuk-
sen nojalla suoritettiin vuosina 1983 ja 1984 kaksivaiheinen
kaivaustutkimus, jonka kenttätyövaiheet ajoittuivat ajoille
16.2. - 31.8.1983 ja 2.5. - 2.11.1984. Tutkimustöiden johtajana
toimi tutkija Lasse Laaksonen, kenttäpäällikkönä tutkija Ilkka
Kaskinen sekä vuonna 1983 kaivauksen teknisenä avustajana ja
vuonna 1984 osa-alueen kenttäpäällikkönä tutkija Marita Kyryri.

1.12 Käytettävissä olevat lähteet ja kirjallisuus

Julinin tonttia käsittelevä lähdeaineisto on vanhempien lähtei-
den osalta mainittu C.J.GARDBERGIN tutkimuksessa "Pyhän Hengen
talo, Pyhän Hengen kirkko ja Julinin tontti. Turun kaupungin
historiallisen museon vuosijulkaisu 28-29. 1964-1965. Turku
1966."

Turun palon 1827 jälkeinen tontin rakennuskantaa koskeva pii-
rustus- ja asiakirja-aineisto on Turun maakunta-arkistossa
(TMA).

Toisen maailmansodan jälkeinen aineisto käsittää lähinnä museo-
viraston ja Turun maakuntamuseon arkistoissa säilytettäviä
tutkimuskertomuksia ja niihin kuuluvaa dokumentointiaineistoa.
Museoviraston arkistossa on lisäksi tontin rakentamistöiden
johdosta tehdyt päätökset ja niiden tausta-aineistot. Uusimman
aineiston muodostavat ajankohtaiset rakennussuunnitelmat ja
niiden oheisselvitykset. Tarkempi luettelo tästä aineistosta on
on L.Laaksosen laatimassa "Turun n.s. Julinin tontin tutkimus-
suunnitelmassa 1985".

1.13 Alueen historia pääpiirteissään

Tontin VI/3/6 periaatteellinen, asemakaavan mukainen muoto on
peräisin n.s. Turun palon jälkeisestä asemakaavan uudelleen
järjestelystä vuonna 1827.

Nykyisen tontin alueella keskiaikana sijainneista rakennuk-
sista tai muista kohteista ei ole suoranaista kirjallista läh-
deaineistoa. Myöhempien, 1500-luvun asiakirjojen perusteella on
voitu esittää (GARDBERG 1966) tutkimusten tuloksena, että Turun
kaupungissa sijainnut kirkollinen köyhäinlaitos, Pyhän
Hengen oli talo juuri nykyisen, n.s. Julinin tontin alueella.
Pyhän Hengen talosta on kirjallisia mainintoja vuodesta 1396
lähtien. Alueella vuonna 1593 tapahtuneessa tulipalossa tiede-
tään asiakirjojen perusteella mm. Pyhän Hengen talon kaikkien
rakennusten vaurioituneen (GARDBERG 1966) ja tulleen seuraava-
na vuonna korjatuiksi. Pyhän Hengen talon toiminta jatkui us-

konpuhdistuksesta huolimatta asiakirjatietojen mukaan ainakin 1640-luvun puoliväliin saakka.

Pyhän Hengen talon yhteydessä oli ilmeisesti jo keskiajalla hautausmaa, jota asiakirjatietojen perusteella tiedetään kunnostetun varattomen väestön hautausmaaksi vuonna 1578 annetulla päätöksellä (GARDBERG 1966§)

Vuonna 1588 ryhdyttiin rakentamaan Pyhän Hengen kirkkoa, jonka länsipää sijoittuu Julinin tontin alueelle. Tiliasiakirjojen mukaan rakentamista suoritettiin vuosina 1588 - 1591. Vuonna 1593 kirkon puuosat tuhoutuivat tulipalossa ja sen jälkeen kirkko ilmeisesti korjattiin. Kirkon rakentamista tiedetään asiakirjojen perusteella jatkettua vuosina 1636 -1638 (?). Vuonna 1650 hyväksyi kenraalikuvernööri Turun asemakaavan muutoksen, jonka mukaan (keskeneräisen) kirkkorakennuksen läpi tuli avata uusi, Turusta länteen päin suuntautuvaa liikennettä helpottava katu, jota sittemmin nimitettiin Brahenkaduksi. Kirkon seinät purettiin ilmeisesti 1650 - 1660-luvulla (GARDBERG 1966).

Arkeologisten tutkimusten (vv. 1983-1984) perusteella on voitu todeta, että samanaikaisesti kirkon uudisrakennustöiden kanssa, mahdollisesti jo aiemminkin syntyi nykyisen tontin koillis- ja pohjoisosaan joukko puisia pientaloja. Rakennuskanta uudistettiin samoilla sijoillaan 1630-luvun jälkipuoliskolla tai viimeistään 1600-luvun puolivälin tienoilla.

Asemakaavan muutoksen perusteella jaettiin entinen Pyhän Hengen talon ja kirkon alue hautausmaineen 1650-luvun lopulla uuden kadun halkaisemana asuintonteiksi. Niille rakennettiin asiakirjatietojen perusteella 1600-luvun lopulta lähtien kivirakennuksia, jotka Turun palon jälkeen yhdistettiin 1830-luvulla yhtenäisiksi Julinin kivirakennuksiksi. Pyhän Hengen taloksi 1960-luvun tutkimuksissa määriteltyä kivirakennusta tontin pohjoisosassa täydennettiin lisärakentamalla 1600-luvun lopulla porvaristaloksi (GARDBERG 1966).

Tontin koillisosan puurakennukset säilyivät arkeologisten havaintojen mukaan 1700-luvun alkuun saakka, mutta 1740-luvulla niiden paikalla jo on kevyesti perustettu (puinen) ulkorakennus.

Apteekkari Eric Julinin ostettua Turun palon jälkeen tontin toteutettiin paikalla aiemmin sijainneiden, palaneiden kivirakennusten raunioita hyväksi käyttäen uudisrakentaminen arkkitehti P.J.Gylichin vuonna 1829 laatimien suunnitelmien mukaisesti. Vuonna 1833 arkkitehti A.F.Granstedt suunnitteli uudelleen talo ulkoasan, joka toteutettiin uuden Brahenkadun julkisivun ja läntisen siipirakennuksen sekä vuonna 1838 rakennetun pohjoisen siipirakennuksen osalta (GARDBERG 1966; TMA piir.ark , Turku).

Arkkitehti Gylichin suunnittelemia ulkorakennuksia muutettiin ja uudisrakennettiin asteittain 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella. Pääraunnuksessa tehtiin 1900-luvun alussa ja 1950-luvulla peruskorjaus- ja muutostöitä (TMA piir.ark. Turku).

Tontin rakennuskanta purettiin vuonna 1966 lukuunottamatta Pyhän Hengen taloksi määritellyä kivistä rakennuksen osaa Julinin pohjoispuolisesta rakennuksesta ja arkkitehti Granstedtin suunnittelemaa, Brahenkadun puoleista päätyä. Tontin itäkulmassa sijainnut varastorakennus purettiin vuonna 1983.

1.2 Vuoden 1985 tutkimustarve ja -tavoitteet

1.21 Rakennushanke ja sen aiheuttama tutkimustarve

Museoviraston ennen vuotta 1984 rakennustyöstä Julinin tontilla antamien päätösten edellyttämä uudisrakennuksen perustamistapa oli kaivinpaaluja käyttävä menetelmä.

Kun perustamismenetelmää ryhdyttiin muuttamaan suunnittelijoiden esittämin perusteluin toteutettavaksi lyöntipaaluin, muuttuivat myös paaluille tarvittavat tilanvaraukset aiemmasta, enintään 2x2 metrin suuruisesta, kulttuurikerrosten läpi ulottuvasta alasta 3x4 metrin suuruiseksi paaluryhmää kohden. Lisäksi tarvitaan uusien, vuoden 1985 suunnitelmien mukaan ja varhemmista suunnitelmista poiketen ylimääräinen paaluryhmäriivi ajorampin kohdalla Brahenkadulta alkaen (vrt. Ins.tsto K.Narmalan laatimia suunnitelmia).

Toinen rakentamistoimenpiteiden aiheuttama, etenkin hautausmaalueeseen kohdistuva tarve on tontin rakennus alueen reunojen pontitus Larsen-pontilla ja kaivannon reunojen luiskaus suhteessa 1:1, joka yhdessä edellä mainittujen laajentuneitten paalukaivantojen kanssa aiheuttaa tarpeen koko jäljellä olevan, 'koskemattoman' tontinosan kaivamiseen ja tutkimiseen.

1.22 Muinaismuistolain säädösten mukainen toiminta

Muinaismuistolain mukaan on kajoaminen kiinteään muinaisjäännöksen kielletty muutoin paitsi lain nojalla annetulla luvalla (1 # 2 mom).

Suurehkoa yksityistä työhanketta toteutettaessa, sen koskiessa kiinteää muinaisjäännöstä siten, että siitä aiheutuu erityinen tutkiminen, tapahtuu työ pääsääntöisesti hankkeen toteuttajan kustannuksella (15 #) ja niin ikään pääsääntöisesti museoviraston toimesta (10 #).

Tontin rakentamistöiden muinaismuistolain mukaisena edellytyksenä on jäljellä olevan hautausmaan osan, Pyhän Hengen talon raunion ja Pyhän Hengen kirkon raunion tutkiminen.

Tontin uudisrakennuksen perustamisen ja geoteknisen suunnitelman mukaisen pontituksen toteuttaminen merkitsevät sellaista koskemista kiinteään muinaisjäännökseen, joka edellyttää muinaisjäännöksen tutkimista. Kun tutkittavat yksittäiset, paaluryhmien kohdalle sijoittuvat alueet pääosin ovat toisiaan varsin lähellä niin, että shtkittavien, 3x4 suuruisten alojen väliin jää vain kapeita kaistoja, on kaivaustutkimus ehdottomasti toteutettava jäljellä olevan alueen 'kokonaistutkimuksena' eli koko jäljellä oleva osa hautausmaasta on tutkittava ennen rakennustyöhön ryhtymistä.

Pyhän Hengen talon ja kirkon seinien osalta on suoritettava sekä arkeologiset että rakennusarkeologiset tutkimukset ja edellytettävä riittävien suojaustoimenpiteiden tekemistä rakennustyön aikana sekä raunion perustamista uudelleen rakennustyön yhteydessä.

Museovirasto on vuonna 1985 antamassaan päätöksessä edellyttänyt yllä esitettyjen seikojen nojalla arkeologisen kaivauksen suorittamista Julinin tontin koko jäljellä olevalla alueella ennestään tutkimattomissa kohdissa.

1.23 Tutkimuksellinen tavoitteenasettelu

Vaikka pääasiallinen aihe arkeologisen tutkimuksen suorittamiselle aiheutuu uudisrakentamiseen liittyvistä perustamistapakysymyksistä ja rakennusteknisistä kysymyksistä sekä toisaalta muinaismuistolain mukaan edellytettävän "pelastuskaivauksen" suorittamisvelvollisuudesta, voidaan suoritettaville toimenpiteille asettaa myös eräitä tieteellisiä tutkimustavoitteita. Niillä pyritään tarkentamaan ja täsmentämään aiemmissa tutkimuksissa saatua kuvaa tontin käyttöhistoriasta seuraavasti:

A. Pyhän Hengen kirkko ja hautausmaat

1. Kuinka Pyhän Hengen kirkon sijaintipaikkaa on käytetty ennen kirkon rakentamista ?
2. Kuinka vanha on hautausmaan vanhin hautauskerros ?
3. Onko mahdollisesti havaittavissa jälkiä, joiden voidaan osoittaa olevan peräisin hautausmaan nuoremasta käyttövaiheesta 1570-luvun kunnostamistöiden jälkeen, mutta ennen kirkon rakentamista ?
4. Onko olemassa merkkejä, jotka osoittavat muutosta kirkon rakentamistavassa tai konstruktiossa
  - a) vuoden 1593 palon jälkeen
  - b) työn jatkuessa 1630-luvulla ?
5. Löytyykö jäännöksiä tai merkkejä, jotka osoittavat mahdollisia muutoksia (keskeneräisen) kirkon käytössä tai funktiossa

6. Miten valmis ja missä kunnossa kirkko oli

- a) ennen paloa 1593
- b) palon jälkeisten korjausten jäljiltä
- c) 1630-luvun täydennystöiden jälkeen
- d) ennen kuin se revittiin ?

7. Mikä oli kirkon ulkoasu ?

8. Löytyykö merkkejä kirkon sisätilan asusta tai sisustustöistä

9. Milloin ja miten kirkko purettiin ?

10. Onko mahdollisesti olemassa joitakin merkkejä, jotka osoittaisivat

- a) milloin alettiin haudata kirkon lattian alle
- b) erillisiä kašia kirkon käyttämisessä haudautamiseksi
- c) milloin lopetettiin haudautaminen kirkkoon ja sen viereiseen hautausmaahan ?

Paitsi edellä mainittuja tulee huomioida kaikkia mahdollisia jäännöksiä ja yksityiskohtia, jotka osoittavat jotakin itse rakennuksen olemuksesta ja konstruktiosta sekä menettelytavoista sen pystyttämiseksi: esim. perustamistapa, mahdolliset jäljet rakennustelineistä, eri rakennuskerrokset, jäljet mahdollisista palossa tuhoutuneista, hiityneistä puurakenteista

11. Huomiot haudautustavoista: arkkua vai ilman arkkua, vainajan asento arkussa, käsien asento, vainajan mahdollinen vaatetus, onko arkussa jälkiä lastuista, hainista tai tekstiileistä, mahdollinen hautaus-anti ja sen sijainti, arkun asento haudassa jne ?

B. Pyhän Hengen talo

1. Kivirakennuksen perustamistapa ja perustamisen ajoitus ?

2. Onko paikalla aiemmin ollut jokin muu rakennus (puuta, kiveä) tai onko paikkaa käytetty muuhun tarkoitukseen (hautausmaa) ?

3. Mikä nykyisessä rakennuksessa on alkuperäistä, keskiaikaista tai 1500-luvulta peräisin olevaa ?

4. Kivirakennuksen eri rakennusvaiheet ennen Turun paloa ?

5. Onko jäljellä rakennuksen alkuperäisiä aukkoja tai niiden jäänteitä seinissä umpeen murattuina tai uudempien rakenteiden osina P.Hengen talon ajalta tai 1600-luvun lopulta, H.Cretale-
niuksen täydennysrakentamisen ajalta ?

C. Muut tutkimusalueet

1. Eerikinkadun varressa sijaitsevan alueen puurakennuskauden alkuvaiheen selvittäminen: rakennustyypit ja niiden ajoittaminen ?

2. Vanhan Brahenkadun alueen käyttö ennen kadun rakentamista?

3. Vanhan Brahenkadun käyttökerrosten selvittäminen ?

D. Näytteiden ottaminen

1. Mahdollisimman monipuolisen aineiston kerääminen rakenteiden ja asumisen aiheuttamien jäännösten sekä hautojen ajoittamiseksi: puunäytteet, tiilinäytteet, laastinäytteet sekä luonnollisesti esinefragmentit

2. Tontin alueella tapahtuneen ihmisen toiminnan selvittäminen ja elävöittäminen muiden tieteenalojen avulla ottamalla tutkimusta varten erilaisia näytteitä: vainajien jäännökset, eläinten luut ja niiden sirut, makrofossiilinäytteistö ym.

3. Muiden tutkimusalojen tarvitsemien tieteellisten näytteistöjen ottaminen: paleobotaaniset näytteet, antropologiset näytteet, veriryhmätutkimuksen näyteaineisto, ihmisen ja hänen ravintonsa raskasmetallitutkimuksen tarvitsemat näytteet, ravinnon koostumusnäytteet vainajista, luunäytteet ravintona käytettyjen eläinten ja niiden rodullisten ominaisuuksien määrittämiseksi ja tutkimiseksi.

1.3 Tutkimusmenetelmät

1.31 Pyhän Hengen tontin raunio:

- rakennusarkeologiset menetelmät

Rauniosta puretaan varovasti tutkien 1600-luvun lopun uudisrakentamisvaiheen (H.Cretalenius) jälkeiset rakennusosat. Umpeenmuurauksia avattaessa on otettava huomioon niiden mahdollinen korjattavuus. Tarvittaessa on käytettävä rakennesuunnittelijan asiantuntemusta. Purkamistyö suoritetaan pääasiallisesti käsin.

Raunion betonilattia puretaan käyttäen apuna iskuvasaraa, ilmaporaa ja kaivinkonetta. Tutkimusta jatketaan kaivauksen johtajan harkinnan mukaan joko koneellisena tai käsinkaivuuna sen mukaan, mitä 1950-luvulla rakennetun betonilattian alla on säilynyt.

Tutkimusvaiheet sekä seinien että lattian osalta dokumentoidaan käyttäen tavanomaisia menetelmiä. Esille tulevia rakenteita purettaessa on kaivauksen johtajan ratkaistavapurkamiskohteet ja kulloinenkin purkamisaste.

- arkeologiset menetelmät

Kivirakennuksen lattian alla sijaitsevat mahdolliset aikaisempien rakennusten jäännökset, haudat tai muut alueen varhaisempaa käyttöä valaisevat jäämistöt tutkitaan kaivamalla rakenteet esiin pääasiassa käsinkaivuulla. Rakenteet dokumentoidaan tavanomaisin menetelmin ja otetaan talteen löytöaineisto.

Purkaminen eri kerroksissa pyritään suorittamaan konevoimaa apuna käyttäen.

Kaivamita suoritettaessa on otettava huomioon pohjatutkijan ja

rakennetutkijan ohjeet ja suunnitelmat sekä sovellettava tutkimusmenetelmät ja työn suoritusjärjestys niiden mukaan.

1.32 Pyhän Hengen kirkon raunio - rakennusarkeologiset menetelmät

Kirkon raunion seinä kaivetaan kirkon pohjoispuolelta esiin koneellisesti (aiemmin tutkittu alue). Samoin kaivetaan lyhyt eteläseinän pätkä ulkopuolelta esiin pääasiallisesti koneellisesti (kaivettu vuoden 1983 tutkimustyön yhteydessä).

Kirkon sisäpuolisisistä osilta tapahtuu seinien esiin kaivaminen hautausten tutkimisen yhteydessä. Käsinkaivuu ja koneellinen kaivuu riippuvat kullakin alueella hautojen kaivausmenetelmästä.

Seinäpinnat dokumentoidaan normaalein menetelmin piirtämällä ja valokuvaamalla. Puuaineksesta seinän perustuksissa ja muurin laasteista otetaan normaalit näytteet.

Muurin tutkimisessa ja kaivuutöiden suorittamisessa on otettava huomioon pohjatutkijan ja rakennesuunnittelijan ohjeet ja suunnitelmat.

1.33 Pyhän Hengen kirkon sisä- ja ulkopuoliset haudat käsinkaivuumenetelmät

Perinteistä käsinkaivuuta käytetään tutkimusmenetelmänä parhaimmalla, koskemattomalla hauta-alueella (alueet 10 ja osittain 11). Tutkittavan alueen pinta-ala on suuruudeltaan enintään 200 m² ja kaivettavan kerroksen paksuus on enimmillään noin 250 cm.

Kaivaus toteutetaan kerroksittain (5 - 20 cm). Dokumentointi ja aineiston talteen ottaminen tapahtuu hautakerroksittain. Dokumentoinnissa käytetään perinteisiä menetelmiä (sanallinen kuvaaminen, kartoitus ja valokuvaaminen). Näytteinä otetaan maanäyte vainajan vatsan kohdalta sekä mahdollisesti, puuaineksen kunnan sallissa puunäyte arkkujen aineksesta. Makrofossiilinäytteistön talteen ottamisesta on neuvoteltava kasvitutkijan kanssa.

- konetta apuna käyttävä menetelmä

Julinin tontin koillisrajalla: Ingmanin tonttia ja Kiinteistö Oy Baloon tonttin vasten voidaan ylemmät, pääosin sekaantuneet maakerrokset poistaa tutkijan valvonnassa kaivinkonetta apuna käyttäen. Mikäli tällä puretun kirkon sisäpuolisella alueella on jäljellä hautoja, puhdistetaan hautojen pinta nopealla käsinkaivuulla, dokumentoidaan perinteisin menetelmin ja otetaan aineisto talteen, samoin näytteet kuten edellä.

Mahdolliset hautakerosten väliset maakerrokset pyritään poistamaan koneellisesti.

Menetelmän yksityiskohtaisesta soveltamisesta on työn edistytessä ja olosuhteiden mukaan neuvoteltava tutkimustyön johtajan

kanssa.

1.34 Muut tutkimusalueet - arkeologiset menetelmät

Muilla alueilla, Eerikinkadun viereisellä puurakennusten alueella (alue 6) ja Vanhan Brahenkadun alueella (alue 9) noudatetaan pääasiallisesti käsinkaivuumenetelmiä. Alueen 9 pintakerrosten poistamisessa voidaan käyttää apuna konetta kenttäpäällyksen harkinnan mukaan.

Dokumentointi suoritetaan perinteisin menetelmin ja otetaan täydellinen näytteistö näyteohjelman mukaan.

2. TUTKIMUSVAIHEEN KUVAUS

2.1 Tutkimusalueet

Alue 6, Eerikinkadun varressa, tontinrajan läheisyydessä, kadunsuuntainen pienten puutalojen alue, n. 150 m².

Alue 9, Vanhan Brahenkadun alue, "suorakulmaisesti" edellisen jatkona tontin keskusta päin. Katukerroksia ja puutaloalueen jatko, n. 70 m².

Alue 10, "koskemattomin" hautausalue, kirkon lattian alainen osa haudoista Vanhan Brahenkadun koillispuolella Julinin ent. siipirakennuksen (kellarillinen) ja tontin rajalla sijainneen ulkorakennuksen välissä, osittain ulkorakennuksen alla, n. 80 m².

Alue 11, Vanhan Brahenkadun alla oleva osa kirkon lattianalaisista haudoista, n. 100 m².

Alue 12, Vanhan Brahenkadun alla ja entisen ulkorakennuksen siipiosan alla sijaitsevat kirkon lattianalaiset haudoitukset, n. 20 m².

Alue 13. Tontin koillisrajalla, entisen ulkorakennuksen alla sijaitseva, osin myöhempien rakentamisten yhteydessä tuhoutunut osa kirkon lattianalaisista haudoista, n. 200 m².

Pyhän Hengen kirkon seinät

Pyhän Hengen talo. Kivirakennuksen raunio ja sen sisäpuolinen alue (70 m²)

2.2 Työn nykyvaihe (29.6.1985)

- Alue 6. Kaivaus suoritettu loppuun
- Alue 9. Kaivaus suoritettu loppuun viikolla 23/85.
- Alue 10. Kaivausta suoritettumaan pinnasta lukien 120 - 150cm

5 hautauskerrosta, pääosin ehjiä, lukuun ottamatta vuoden 1964 koeajan aiheuttamia vaurioita.

- Alue 11. Kaivamista suoritettu noin 120 cm:n syvyyteen maanpinnasta, 2 hautakerrosta. Suureksi osaksi paikan myöhemmissä rakentamisvaiheissa vaurioitunut.
- Alue 12. Kaivettu kuten alue 11
- Alue 13. Kaivettu aloittaen 25.6. alueen pohjoispäästä. Esillä siltä osin ensimmäinen hautakerros, kaivaussyvyys n. 100 cm.
- Pyhän Hengen kirkon seinät. Tutkimus voidaan surittaa vasta rakennustyön yhteydessä.
- Pyhän Hengen talo. Kaivaustutkimus päättynyt 24.6. Seinien alaosien tutkimus suoritetaan rakentamistyön yhteydessä.

2.3 Jäljellä olevat työt Pyhän Hengen talossa

- Seinien alaosien tutkimus, joka suoritetaan rakennus- ja kunnostamistyön yhteydessä
- Seinien dokumentointi piirtämällä ja kuvaamalla: kunnostustyön yhteydessä
- Perustusten puuainesnäytteiden ottaminen: kunnostustyön yhteydessä

2.4 Jäljellä olevat työt Pyhän Hengen kirkossa

- Seinien rakennusarkeologinen tutkimus: voidaan suorittaa vasta rakennustyön edistyttyä siten, että raunio voidaan kaivaa esiin ja perustaa uudelleen
- Seinien dokumentointi piirtämällä (alaosastaan) ja kuvaamalla: kuten edellä
- Perustusten puuainesnäytteiden ottaminen: kuten edellä

2.5 Jäljellä olevat työt muilla tutkimusalueilla

- Alue 10. Kaivaminen koskemattomaan saveen saakka, n. 100 cm
- Alue 11. Kaivaminen koskemattomaan saveen saakka, n. 100 cm
- Alue 12. Kaivaminen koskemattomaan saveen saakka, n. 100 cm
- Alue 13. Kaivaminen koskemattomaan saveen saakka huomioiden viereisten rakennusten perustusten turvaluiskauksen pohjatutkijan suunnitelmien ja ohjeiden mukaan.

2.6 Aikataulu

Julinin tontin tutkimustöiden jäljellä olevat työt
1.7.1985 alkaen

	viikot						
	27	28	29	30	31	32	33
<u>Tutkimuskaivaus</u>							
Alue 10	_____						
Alue 11	_____						
Alue 12	_____						
Alue 13	_____						
<u>Raunioiden tutkimus- ja dokumentointi</u>							
P.Hengen talo:							
- tutkimus	_____ - - - - -						
- dokumentointi	_____ - - - - -						
P.Hengen kirkko:							
- tutkimus ja dokumen- tointi	. . . . . - - - - -						

Turun n.s. Julinin tontin kaivaukset 1983-1984
Kustannusarvion perusteet

VUOSI 1984 (menoarvio)

<u>Menoerä</u>	<u>Museovirasto</u>	<u>TMM</u>	<u>Tontin omist.</u>	<u>Yht.</u>
<u>A. Tutkijat</u>				
1. Tutkimustyön johtaja (40 % palkasta ajalta 1.5-31.12.84 + 30 % palkasta ajalta 1.1-28.2.85)	21.500 <u>4.000</u>			
Matka- ja päivärahat (50 % k.o. ajan Turun matkasta)	+ 2.500 <u>+ 5.601</u>			
2. Piirtäjät + valok. palkka- ja matkakustannukset	6.500 <u>4.800</u>			
3. Tutkijan palkka + ja sotu			<u>55.000</u>	
4. Tutkimusavustaja palkka + sotu		38.009 <u>9.777</u>		
5. Tutkimusavustaja palkka + sotu			16.500 <u>8.900</u>	<u>173.087</u>
<u>B Kaivaus</u>				
6. Kaivauskulut			<u>915.000</u>	
7. Työhuonekulut			<u>6.000</u>	<u>921.000</u>
<u>C. Muut kulut</u>				
8. Valokuvat, kopiot, työvälineet, luettelointitarv.y.m.	<u>20.000</u>			
9. Konservointi	<u>2.000</u>	<u>10.000</u>		<u>32.000</u>
Yhteensä	66.901	57.786	1.001.400	1.126.087
v. 1983 yht	35.809	37.835	360.000	433.644
<u>Yht. 1983-1984</u>	<u>102.710</u>	<u>95.620</u>	<u>1.361.400</u>	<u>1.559.731</u>